

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗРИБНЄВА ІРИНА ПАВЛІВНА

УДК 378.4.091.33

**УПРАВЛІННЯ ТЕХНОЛОГІЧНІСТЮ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ
СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Запоріжжя – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
БОДРОВ Володимир Григорович,
Університет державної фіскальної служби України,
м. Ірпінь,
в.о. завідувача кафедри економічної теорії.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
ОЛІЙНИК Георгій Юрійович,
Інститут економіки та менеджменту
Відкритого міжнародного університету розвитку
людини «Україна», м. Київ,
доцент кафедри управління та адміністрування;

доктор економічних наук, професор
ШКРАБАК Ірина Володимирівна,
ТОВ «Технічний університет
«Метінвест Політехніка», м. Маріуполь,
професор кафедри організації
та автоматизації виробництва;

доктор економічних наук, професор
КОВАЛЬ Віктор Васильович,
Південний науковий центр Національної академії
наук України і Міністерства освіти і науки України,
м. Одеса, в.о. директора

Захист відбудеться «27» вересня 2021 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.01 у Класичному приватному університеті за адресою: м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 121.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69902, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б.

Автореферат розісланий «25» серпня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Трохимець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми. На сучасному етапі розвитку економіки України відбуваються зміни, пов'язані з глобалізаційними та євроінтеграційними процесами. Країна приєдналася до глобальної ідеї забезпечення сталого динамічного зростання, націлена на соціально-економічну стабілізацію, модернізацію національної економіки, поступово рухається до постіндустріального суспільства. Для того, щоб зайняти гідне місце серед економік світу і стати конкурентоспроможним учасником глобального економічного простору, Україні необхідно перейти від економіки, що будується на експорті сировини, використанні природних ресурсів та дешевої робочої сили, до високорозвиненої соціально орієнтованої економіки, яка ґрунтується на знаннях та високих технологічних досягненнях. Євроінтеграційні процеси передбачають поступову імплементацію в економічну систему України цивілізаційних основ економічної системи країн Європейського Союзу, орієнтованих на модель інноваційного розвитку, де рушієм конкурентної економіки стають наукоємні виробництва, науково-технічні розробки, високотехнологічні вироби, телекомунікаційні послуги, що відповідають п'ятому та шостому технологічним укладам. Але на сьогодні стан конкурентоспроможності економіки України незадовільний, не відповідає стратегічним цілям і планам суспільного розвитку. Водночас у країні є значний потенціал для зростання та активізації інноваційної діяльності на мікро-, мезо- та макрорівнях. І саме пріоритети досягнення високого рівня інноваційного розвитку та конкурентоспроможності національної економіки мають стати предметом посилення державного впливу.

У сучасному баченні науковців обґрунтовано фундаментальні засади економічного розвитку технологічного підприємництва. Найбільш визнаними зарубіжними дослідженнями, в яких наголошується на важливості управління технологіями та визначається його специфіка, є праці Р. Бургулмана, М. Вайта, С. Вілрайта, К. Крістенсена, Х. Кропсу-Вехкапера, Х. Моріна, Х. Наапасало, В. Нараяна, Дж.-П. Русанена, В. Хурана. Серед українських дослідників цієї проблематики необхідно виділити І. Мілько, Л. Нехорошева, Н. Рудь, М. Самойлова, О. Шевлюгу. У названих працях наявні різноманітні трактування змісту, завдань, функцій технологічного менеджменту, які мають бути критично осмислені, систематизовані та доповнені для забезпечення впровадження цієї царини знань у практику діяльності українських підприємств. Оцінювання технологічного сектору економіки України, його сучасний стан, проблеми, що перешкоджають ефективному розвитку високотехнологічних ринків України, досліджуються такими ученими, як: О. Амоша, Н. Афанасьєв, В. Бодров, Ю. Бажал, М. Белопольський, С. Васильчак, О. Гальцова, В. Геєць, Н. Гончарова, Л. Дмитриченко, М. Йохна, С. Ілляшенко, М. Кизим, О. Лапко, Б. Маліцький, Н. Метеленко, О. Михайловська, В. Сизоненко, Л. Федулова, О. Федонін, Р. Патора, Й. Петрович, О. Покатаєва, О. Трохимець, Н. Чухрай, Г. Швиданенко,

Н. Шмиголь, В. Шульга та ін. У наукових працях цих авторів наводиться ґрунтовний аналіз тенденцій розвитку названої проблеми, розглядаються форми маркетингового опосередкування трансферу на ринку технологій, показники оцінювання якості виробничих процесів, життєвий цикл технологій тощо. Актуальними й необхідними є виявлення та аналіз сучасних передумов, чинників та особливостей управління технологічністю підприємницької діяльності в умовах структурної модернізації національної економіки. Нагальне значення вирішення цих проблем для України зумовлене низкою внутрішніх і зовнішніх, об'єктивних та суб'єктивних факторів, несформованістю національної економічної системи й украй низьким рівнем фінансування суб'єктів господарювання. Актуальність та значущість вказаних проблем, недостатня теоретико-методологічна й практична розробленість зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної теми Класичного приватного університету «Розвиток національної економіки в контексті сучасної економічної теорії» (державний реєстраційний номер 0116U000798), де внесок автора полягає в розробленні концептуального підходу до вдосконалення алгоритму підвищення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва, який дає можливість не тільки виявити основні проблеми функціонування та розвитку технологічного підприємництва, заснованого на використанні інструментів форсайт-проєктування і дорожнього картування, обґрунтування системи управління конкурентоспроможністю суб'єктів технологічного підприємництва в Україні.

Мета й завдання дослідження. Метою дослідження є розробка ефективних шляхів та концептуальних підходів до побудови системи управління технологічністю підприємництва в умовах структурної модернізації національної економіки.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

- обґрунтувати методологічні засади розробки моделі управління конкурентоспроможним і сталим розвитком технологічного підприємства;
- поглибити науково-методичний підхід до систематизації основних умов і факторів, що впливають на формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємства;
- розробити модель формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємства;
- дослідити потенціал і можливості національної економіки для глибокої трансформації та розробити економетричну методологію оцінки глибини та заходів технологічного дисбалансу в розвитку та зростанні національної економіки;
- визначити методологічне підґрунтя щодо застосування алгоритму підвищення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємства;

- визначити можливості визначення ефективної методики оцінки ефективності моделі управління конкурентоспроможним і сталим розвитком суб'єктів технологічного підприємництва;

- систематизувати теоретико-методичні підходи до визначення економічної категорії «конкурентоспроможність технологічного підприємництва»;

- удосконалити визначення понятійного апарату в контексті ключових теоретико-методологічних положень розвитку технологічного підприємництва;

- запропонувати методологічний підхід до оцінки конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва;

- оцінити узгодженість найбільш пріоритетних напрямів дослідження та визначення комплексу причин прояву технологічного дисбалансу в процесі розвитку національного господарства;

- запропонувати використання функціональної та методичної платформи на основі моделі «Triple Helix» для проектування напрямів розвитку та оптимізації функціонування національної інноваційної системи;

- визначити методологічні засади використання сучасних інструментів (форсайт-проектування і дорожнього картування) в управлінні конкурентоспроможністю технологічного підприємництва;

- виявити інституційні обмеження у використанні моделі «Triple Helix», які передбачають вплив держави на наукову, освітню та підприємницьку сфери.

Об'єкт дослідження – процес управління технологічністю підприємництва в умовах структурної модернізації національної економіки.

Предмет дослідження – концептуальні, теоретико-методологічні й науково-практичні засади формування та управління технологічністю підприємництва в умовах структурної модернізації національної економіки.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційної роботи є базові положення теорії національної економіки в умовах трансформаційних змін, сучасні концепції розвитку підприємництва та формування стратегії економічного розвитку національного господарства України. З метою розв'язання завдань наукового дослідження в дисертації застосовано загальнонаукові теоретичні методи: *узагальнення, пояснення, групування* – для аналізу поглядів учених-економістів щодо об'єкта дослідження та формулювання висновків проведеного контент-аналізу першоджерел (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3); *аналізу та синтезу* – для уточнення основних наукових категорій дослідження, обґрунтування нових концептуальних положень, понять та категорій при вирішенні завдань дослідження (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3, 3.1, 3.3); *схематичного та графічного зображення* – для наочного подання отриманих результатів дослідження й аналітичних даних (підрозділи 1.3, 2.2, 3.2, 4.1, 5.1). При вирішенні завдань дослідження використано також спеціальні методи наукового пізнання: *формально-логічний* – для розроблення принципів та методик оцінювання предмета дослідження, визначення чинників впливу на розвиток технологічного підприємництва (підрозділи 1.3, 4.3); *порівняння, порівняльного аналізу, статистичний* – для

проведення комплексної діагностики сучасного стану технологічного підприємництва в Україні (підрозділи 2.2, 3.3, 4.1, 4.3); *економіко-математичного моделювання* – для розроблення стратегії розвитку технологічного підприємництва в Україні (підрозділи 4.2, 5.1, 5.2); *логіко-математичного моделювання* – для розроблення моделі потрійної спіралі в забезпеченні динамічно сталого розвитку і збалансованого зростання національної економіки (підрозділи 5.1, 5.2, 6.3); *імітаційного моделювання* – для розробки методики структурного аналізу технологічного дисбалансу національної економіки та інструментарію оцінки впливу технологічного дисбалансу (підрозділи 6.1, 6.2). Обробку одержаних даних здійснено із застосуванням сучасних інформаційних технологій.

Емпіричним підґрунтям дослідження стали фундаментальні праці науковців щодо дослідження стратегії економічного розвитку національного господарства, регулювання й управління процесами в цій галузі національної економіки, розвитку технологізації підприємницького простору; законодавчі акти Верховної Ради України й постанови органів виконавчої влади України.

Інформаційною базою дослідження були дані Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Світового банку; результати проведених соціологічних досліджень, експертних оцінок та анкетних опитувань; матеріали періодичних видань та інтернет-ресурсів тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретико-методологічних положень і практичних рекомендацій щодо управління технологічністю підприємництва в умовах структурної модернізації національної економіки. Основні положення, що мають елементи новизни, полягають у такому:

вперше:

– розроблено модель формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва, який утворений сукупністю локальних потенціалів (когнітивного, фінансового, кадрового, інформаційного, інфраструктурного), що становить собою комплекс здатностей, ресурсів, резервів, які при ефективному і раціональному використанні забезпечують досягнення стратегічної мети суб'єкта технологічного підприємництва в довгостроковій перспективі. Основна особливість цієї моделі полягає в тому, що вона становить собою сукупність можливих рішень, спрямованих як на накопичення, так і на використання цього потенціалу в рамках ведення зазначеним суб'єктом різних видів економічної діяльності. В межах накопичення формуються унікальні переваги, а також ключові компетенції, що дають можливість перетворювати наявні ресурси і резерви на конкурентний потенціал, освоєння яких відбувається в рамках організаційно-економічних, виробничих або маркетингових напрямів і спрямоване на максимізацію підприємницьких рент;

– розроблено методологічний підхід до оцінки конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва, який комплексно відображає в

динаміці і структурі наявності здатності суб'єктів технологічного підприємництва до конкуренції на обраному ринку (обраних ринках). Показники, що використовуються в цій методиці, об'єднано в три групи (соціальний, економічний і технологічний аспекти конкурентоспроможності), в кожній з яких запропоновано й обґрунтовано аналітико-економічний інструментарій їх розрахунку. Головна особливість цього підходу полягає в тому, що він поєднує інтегрування оціночних методичних підходів, що дає змогу підвищити рівень об'єктивності та інформаційно-аналітичної цінності одержаних оціночних результатів;

– обґрунтовано необхідність використання функціональної та методичної платформи на основі моделі «Triple Helix» для проектування напрямів розвитку та оптимізації функціонування національної інноваційної системи і дає можливість використовувати запропонований підхід у створенні механізмів, що забезпечують динамічно сталий розвиток та збалансоване зростання національної економіки;

– обґрунтовано інституційні обмеження у використанні моделі «Triple Helix», які передбачають: вплив держави на наукову, освітню та підприємницьку сфери; деформації науково-освітньої сфери. Ці інституційні обмеження варто розглядати не як адміністративні бар'єри, а як точки застосування системних зусиль держави, підприємництва та науки для подолання рецесії і технологічного оновлення національної економіки;

удосконалено:

– визначення понятійного апарату в контексті ключових теоретико-методичних положень розвитку технологічного підприємництва. Уточнено, що технологічне підприємництво необхідно розглядати і як особливий функціональний сегмент, і як особливий вид підприємництва, який характеризується високою наукоємністю, якісною новаторською складовою і здатністю отримувати (максимізувати) підприємницькі ренти за рахунок періодичного проведення рекомбінації ресурсів, засобів і чинників виробництва. Основна відмінність такого підходу полягає в тому, що мета підприємництва в цьому випадку розглядається не як просте отримання прибутку, а як отримання (максимізація) підприємницької ренти за рахунок інтенсивного використання когнітивних ресурсів;

– теоретико-методологічний зміст економічної категорії «конкурентоспроможність технологічного підприємництва». Доведено, що конкурентоспроможність суб'єктів технологічного підприємництва є здатністю суб'єктів цього сегмента конкурувати з виробниками (продавцями) аналогічного продукту (товару, роботи, послуги) з кращими (унікальним) характеристиками за допомогою ефективного і раціонального використання коштів знанневих та інших ресурсів для забезпечення діяльності, що дає можливість цим суб'єктам максимізувати економічні вигоди, недоступні конкурентам цього або суміжного сегмента. Відмінність такого трактування конкурентоспроможності суб'єктів

технологічного підприємництва від традиційного підходу полягає в тому, що воно ґрунтується на ресурсній теорії і її динамічній парадигмі;

– науково-методичний підхід до систематизації основних умов і факторів, що впливають на формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва. В рамках представленої систематизації визначено, що специфіка конкуренції на ринку діяльності зазначених суб'єктів визначається зовнішніми і внутрішніми умовами, ключовими параметрами. При цьому формування ключових компетенцій (конкурентних переваг), що забезпечують суб'єкту ринкові позиції, відбувається під впливом сукупності факторів, які можуть бути різними за характером прояву, за спрямованістю впливу, за джерелом виникнення. Новизна представленої систематизації умов і факторів полягає в тому, що точно конкретизовані ключові параметри умов, а також ключові характеристики факторів, що визначають наявність у суб'єктів технологічного підприємництва здатності до конкуренції;

– алгоритм підвищення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва, який дає змогу не тільки виявити основні проблеми функціонування та розвитку (в соціальному, економічному чи технологічному аспекті), але і прийняти обґрунтоване рішення щодо необхідних заходів. Ключова відмінність запропонованого алгоритму полягає в тому, що він утворений двома блоками можливих заходів, процедур і рішень, враховує досягнутий рівень розвитку суб'єкта інноваційного підприємництва, а також його положення в зовнішньому середовищі (його конкурентні позиції). Це дає можливість конструювати послідовність подальших дій, спрямованих на досягнення поставленої мети (збереження сталої динаміки розвитку і підвищення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва);

набули подальшого розвитку:

– методологічні засади розробки моделі управління конкурентоспроможним і сталим розвитком технологічного підприємництва. Така модель заснована на використанні сучасних управлінських технологій та інструментів (форсайт-проекування та дорожнього картування) і становить собою динамічну схематизацію дій щодо управління еволюцією суб'єктів технологічного підприємництва в часі та просторі. Ключова особливість моделі полягає у використанні сценаріїв можливих альтернатив, визначенні меж і напрямів зростання, а також в розробці певної безлічі варіантів прогнозів зміни умов зовнішнього середовища, які з високою часткою ймовірності формують фізичне та інформаційне середовище, в якому планують розвиватися суб'єкти технологічного підприємництва;

– методика оцінки ефективності моделі управління конкурентоспроможним і сталим розвитком суб'єктів технологічного підприємництва, заснована на використанні максимінного підходу. В рамках оціночної методики був вироблений перелік ключових параметрів, які в достатній мірі описують динамічну специфіку конкурентоспроможності та сталості розвитку суб'єктів технологічного підприємництва (в межах допустимого мінімуму і цільового

максимуму). Крім цього, пропонований оцінний підхід дає можливість оцінити рівень досягнення поставленої мети, визначити реальну наявність ключових компетенцій суб'єктів технологічного підприємництва, що дають змогу останньому максимізувати підприємницькі ренти, недоступні конкурентам. У цьому полягає ключова відмінність цієї оціночної моделі від наявних на сьогодні методичних підходів;

– методологічні засади використання сучасних інструментів (форсайт-проектування і дорожнього картування) в управлінні конкурентоспроможністю технологічного підприємництва. Форсайт-проектування і дорожнє картування – дві взаємозалежні процедури, які можуть бути представлені певною безліччю (набором) сценаріїв, що передбачають активне конструювання майбутнього в сьогоденні за рахунок інваріантного передбачення тенденцій зміни соціально-політичних та економіко-технологічних аспектів і середовищних характеристик функціонування суб'єктів технологічного підприємництва. Ключова особливість полягає в тому, що форсайт-проектування і дорожнє картування є комплексним інструментарієм, що дає змогу обирати найбільш оптимальний шлях розвитку технологічного підприємництва не тільки з урахуванням його здатностей, а й з урахуванням повної ідентифікації явних і латентних можливостей/загроз, а також ймовірних трансформацій, локалізованих у зовнішньому середовищі;

– напрями дослідження та визначення комплексу причин прояву технологічного дисбалансу в процесі розвитку національного господарства. Це дає змогу орієнтуватися не на зовнішні, а на внутрішні проблеми реального сектору та їх соціальні, політичні, технологічні детермінанти, що у свою чергу дає можливість сконцентрувати шляхи вирішення накопичених проблем і своєчасно виявити приховані проблеми;

– розробка економетричної методології оцінки глибини та заходів технологічного дисбалансу у розвитку та зростанні національної економіки, які формуються через логістичну рецесію, що дає змогу оцінити потенціал і можливості національної економіки для глибокої трансформації відповідно до глобальної науково-технічної тенденції.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що застосування розроблених авторкою пропозицій щодо управління технологічністю підприємництва в умовах структурної модернізації національної економіки сприятиме розвитку підприємницької діяльності в Україні, створенню сприятливих умов для подальшого вдосконалення інноваційних підходів у підприємстві, а також пожвавленню національної економіки. Наведені в дослідженні висновки та положення розширюють теоретичні знання про сучасний стан і шляхи вдосконалення управління технологічністю підприємництва. Вони можуть бути використані: в діяльності Кабінету Міністрів України щодо моделі формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва, який утворений сукупністю локальних потенціалів (когнітивного, фінансового, кадрового, інформаційного, інфраструктурного) (довідка про впровадження № 365 від 09.08.2020); в

діяльності Чернівецької обласної державної адміністрації щодо методики оцінки ефективності моделі управління конкурентоспроможним і сталим розвитком суб'єктів технологічного підприємництва, що заснована на використанні максимінного підходу (довідка про впровадження № 01.60/30-206/-1 від 04.02.2021); в діяльності Департаменту соціально-економічного розвитку та стратегічного планування Чернівецької міської ради щодо методологічних засад використання сучасних інструментів (форсайт-проектування і дорожнього картування) в управлінні конкурентоспроможністю технологічного підприємництва, які передбачають активне конструювання майбутнього в сьогоденні за рахунок інваріантного передбачення тенденцій зміни соціально-політичних та економіко-технологічних аспектів і середовищних характеристик функціонування суб'єктів технологічного підприємництва (довідка про впровадження № 29 від 17.03.2021); в діяльності Ірпінської міської ради щодо розробки алгоритму підвищення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва, який дає можливість не тільки виявити основні проблеми функціонування та розвитку (в соціальному, економічному чи технологічному аспектах), але і прийняти обґрунтоване рішення щодо необхідних заходів (довідка про впровадження № 23 від 18.02.2021).

Теоретико-методологічні положення дослідження використовуються в навчальному процесі Класичного приватного університету (довідка про впровадження № 24/20 від 24.11.2020) при викладанні дисциплін «Макроекономіка», «Національна економіка»; Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка про впровадження № 15/17-1881 від 23.12.2020) при викладанні навчальних дисциплін «Регіональна економіка», «Інтелектуальний бізнес», «Економіка підприємств та маркетинг», «Логістика» для студентів економічних спеціальностей.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому викладено нові теоретико-методологічні й практичні розробки, авторські підходи до формування концептуальних та методологічних основ, обґрунтування принципів, методів і способів управління технологічністю підприємництва в умовах структурної модернізації економіки та науково-практичні рекомендації щодо підвищення рівня конкурентоспроможності технологічного підприємства. У дисертації використано лише ті положення наукових праць, опублікованих у співавторстві, які отримано автором особисто. Наукові результати кандидатської дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, результати прикладних досліджень, викладені в дисертації, апробовано на 18 міжнародних науково-практичних конференціях: «Natural Science Readings: abstractsbook» (м. Братислава, 2016 р.); «Сталий розвиток 2020» (м. Байа-Доміція, 2016 р.); «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір» (м. Одеса, 2018 р.); «Natural Science Readings: abstractsbook» (м. Сосновец - м. Братислава, 2018 р.); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації»

(м. Одеса, 2019 р.); «Трансформація національної економіки в контексті реалізації євроінтеграційної стратегії» (м. Миколаїв, 2019 р.); «Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни: світовий досвід та вітчизняні реалії» (м. Дніпро, 2019 р.); «Natural Science Readings: abstractsbook» (м. Братислава, 2019 р.); «Можливості, проблеми та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки» (м. Ужгород, 2019 р.); «Стратегії, проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (м. Миколаїв, 2019 р.); «Іноземні інвестиції: сучасні виклики та перспективи» (м. Київ, 2019 р.); «Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України» (м. Хмельницький, 2019 р.); «Інноваційно-інвестиційні проблеми кластеризації економіки України» (м. Київ, 2019 р.); «Національний бренд як фактор формування позитивного іміджу України на світовому ринку» (м. Львів, 2020 р.); «Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України» (м. Хмельницький, 2020 р.); «Механізми державного регулювання конкурентоспроможності національної економіки» (м. Ужгород, 2020 р.); «Трансформація системи міжнародних, національних та локальних ринків» (м. Чернівці – м. Сучава, 2020 р.).

Публікації. Результати дослідження викладено в 40 наукових працях, з яких: 1 – монографія, 22 – статті в наукових фахових виданнях (у тому числі 19 – у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 3 – у зарубіжних виданнях), 17 – матеріали конференцій. Загальний обсяг праць – 39,69 д. а., з яких 35,79 д. а. належать особисто автору.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, двох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 423 сторінки, з них основний текст – 361 сторінка, список використаних джерел – 28 сторінок. Робота містить 39 рисунків і 15 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження; вказано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації та публікацій.

У *першому розділі* – «**Теоретико-методологічні засади розвитку технологічного підприємництва**» – на основі критичного аналізу наукових праць розглянуто основні теоретичні положення та проведено структурний аналіз технологічного дисбалансу національної економіки; виявлено критерії, причини та етапи формування технологічного дисбалансу національної економіки.

Визначено, що розвинені держави активно вдосконалюють власні національні інноваційні системи і сприяють формуванню національної інноваційної системи міждержавного та глобального рівня. При цьому реалізується одна з наступних стратегій: сталого розвитку (характерна для країн з передовою національною інноваційною системою у глобальному масштабі); інноваційного прориву (характерна для країн, які поставили за мету власними

силами, за рахунок внутрішніх резервів і потенціалу ліквідувати розриви в рівні розвитку інноваційного сектору); стратегія копіювання – досить унікальна стратегія, що реалізується насамперед у Китаї та полягає в копіюванні інновацій і забезпеченні інноваційного розвитку на основі копій; стратегія послідовників – застосовується країнами, що не мають очевидних можливостей для конкуренції з глобальними лідерами інновацій, але готові відігравати на світовому ринку інновацій допоміжні ролі, займаючись спеціалізацією на певному типі інновацій та/або доопрацюванням інноваційних продуктів. При цьому нами було визначено наявність численних проблем і протиріч у розвитку національної інноваційної системи України. Так, найбільш помітний, з одного боку, прогрес у галузі розвитку освіти та інфраструктури, а з іншого – майже повна його відсутність в інституційному проширці і повна – в культурному. Загалом, незважаючи на те, що стратегічними документами поставлена мета реалізації стратегії, що перебуває на межі інноваційного прориву та сталого розвитку, де-факто у своєму інноваційному розвитку наша економіка все ще реалізує стратегію послідовників. Сьогодні науковий сектор неактивно інтегрується в національну інноваційну систему України, не відбувається його реструктурування і не приділяється цільової уваги найбільш пріоритетним секторам і напрямам, включаючи фундаментальну науку, збільшення фінансування та покращення кадрового забезпечення. Однак докладених зусиль все ще недостатньо для інноваційного прориву: необхідно підвищувати престиж науки загалом і технічних/природничих наук зокрема; поліпшувати імідж вітчизняної науки на міжнародній арені; суттєво збільшити фінансування науки за рахунок комерційного сектору, для чого вкрай важливим є забезпечення комерціалізації наукових розробок.

У свою чергу бізнес ще меншою мірою, ніж науковий сектор, готовий до інноваційного прориву. Незважаючи на певне підвищення питомої ваги інноваційних товарів у валовому товарообігу, на них все ще припадає менше від 9 % товарообігу і менше від 3 % витрат в обсязі виробництва.

За даними Українського інституту науково-технічної експертизи та інформації у 2017 р. спостерігалось зменшення інноваційно активних підприємств (на 9 % порівняно з 2016 р. до 16,2 % всіх промислових підприємств). Причинами цього були скорочення інноваційно активних підприємств у середньовисокотехнологічному секторі – на 18 % порівняно з 2015 р., середньонизькотехнологічному секторі – на 7 % порівняно з 2015 р. У високотехнологічному секторі відбулось зростання інноваційної активності підприємств (рис. 1).

У 2017 р. спостерігалось зростання фінансування інноваційної діяльності підприємствами високо- та середньовисокотехнологічного секторів промисловості, порівняно з 2016 р., на 0,1 % та 0,9 % відповідно, де основна частка у фінансуванні становили власні кошти інноваційно активних підприємств.

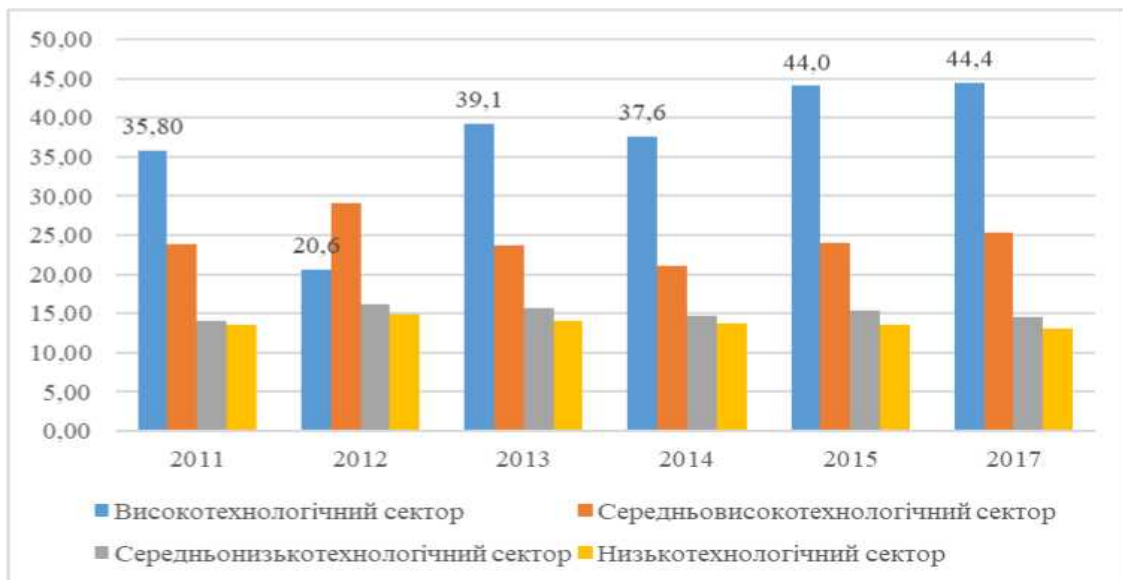

Рис. 1. Динаміка рівня інноваційної активності підприємств за технологічними секторами в Україні у 2011–2017 рр., % (дані зазначені для високотехнологічного сектору)

Крім того, у підприємств високотехнологічного сектору частка державного бюджету у їх фінансуванні з року в рік зменшується (з 15,9 % у 2014 р. до 0,9 % у 2017 р.) на користь середньовисокотехнологічного сектору (з 0,04 % у 2014 р. до 8,5 % у 2017 р.), а частка власних коштів таких підприємств постійно зростає.

У 2017 р. спостерігалась також тенденція збільшення фінансування інновацій середньовисоко- та середньонизькотехнологічних секторів за рахунок надання комерційними банками кредитів, коштів державного бюджету та коштів іноземних та вітчизняних інвесторів.

Серед причин спаду наукової, інноваційної, освітньої діяльності можна назвати невідповідність та недостатність навичок. Зниження рівня освіти значно сповільнило зростання сукупної продуктивності праці в останні десятиліття – приблизно на 0,3 % порівняно зі зростанням продуктивності на початку століття; зниження обсягів витрат на науку та інновації, особливо бізнес-сектору; стримування (зниження) інвестицій в нематеріальні активи; демографічні фактори, зокрема старіння населення. Навички працівників зазвичай примножуються до певного віку, а потім починають знижуватися із супутнім ефектом на інновації та продуктивність. Зростання патентної активності та інтернаціоналізація патентної діяльності стимулює зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та валової доданої вартості насамперед високотехнологічного сектору; незапатентовані нові знання, які охороняються фірмами як секретна інформація і не розповсюджуються протягом значного періоду, на відміну від запатентованого знання; зниження інвестицій у більш ризиковані (інноваційні) і потенційно більш прибуткові проєкти; зростання нерівності можливостей, що означає менший доступ до технологій і кращої освіти для малозабезпеченого населення. Людський потенціал залежить від можливостей. Основою його реалізації є справедливий розподіл доходів, що дає

кожному шанс отримати хорошу освіту, мати можливість успішно працювати, фактично розвивати свій потенціал. Серед цих причин в Україні спостерігались обмежений та жорсткий доступ до кредитування (висока облікова ставка НБУ); відсутність підтримки державою інноваційної діяльності, наприклад, у вигляді знижених ставок за кредитами для фінансування підприємств, що здійснюють інновації; зниження обсягів фінансування інновацій (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка фінансування інноваційної діяльності в Україні

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн грн	14333,89	11480,56	9562,63	7695,89	13813,67	23229,46	9117,54
Обсяг фінансування інноваційної діяльності, % ВДВ промисловості	4,8	3,7	3,2	2,4	3,5	4,6	1,4

Для реалізації заходів з технологічної трансформації національної економіки з використанням моделі потрійної спіралі необхідною умовою є чітке розуміння стану її технологічного розвитку, як загалом по економіці, так і в розрізі галузей, а також регіонів.

В ході дослідження було виявлено об'єктивні чинники, які гальмують сходження національної економічної системи на інноваційні рейки, а отже, гальмують і конкурентоспроможний розвиток суб'єктів технологічного підприємництва. До них, зокрема, належить проблема неуспішного прогнозування, наслідком якої стали помилкові рішення, прийняті на макрорівні і трансльовані на мікрорівень. Також негативно оцінюються наслідки, що гальмують національне економічне зростання і зростання конкурентоспроможності інноваційного сегмента національної економіки, зокрема: відтік економічно активного населення з країни, потенційно потребують глибокої модернізації та оновлення засоби виробництва; дисбаланс між спрямованістю інноваційного та інвестиційного процесів; високе переважання сировинних, традиційних виробництв, які акумулюють значні ресурси, без тенденцій до їх оптимального перерозподілу; колективний опір нововведенням у традиційних галузях реального сектору економіки.

Питання недостатності фінансування та складності залучення інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток суб'єктів підприємництва в низці галузей дуже гострі. І пов'язано це насамперед із високою капіталоємністю інновацій, тривалим періодом окупності, істотно великим періодом передпроектних досліджень і досліджень (порівняно з традиційними інвестиційними проектами).

У другому розділі – «Сучасні підходи до забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку суб'єктів технологічного підприємництва» – проаналізовано концепт вироблення рішень щодо формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємства;

розглянуто сучасні інструменти в управлінні конкурентоспроможністю технологічного підприємництва; досліджено основні аспекти сталості розвитку в управлінні конкурентоспроможністю суб'єктів технологічного підприємництва; розглянуто взаємозв'язок сталості розвитку суб'єктів технологічного підприємництва з їх конкурентоспроможністю.

У той же час невикористання або неповне використання наявного інноваційного потенціалу автоматично знижує поточну і довгострокову конкурентоспроможність підприємницького і корпоративного сегментів. Застосування радикальних методів реструктуризації або перепрофілювання депресивних галузей і регіонів навряд чи буде правильним, ефективним і результативним рішенням. Зокрема, на практиці рішення комплексного реінжинірингу в більшості випадків показують результат нижчий від очікуваного. Близько 80–90 % проєктів, заявлених як проєкти реінжинірингу бізнес-процесів, зазнали невдачі. І пов'язано це з тим, що накопичений досвід розвитку суб'єкта підприємництва не можна повністю відкидати, навпаки, його необхідно використовувати для найбільш оптимальної побудови конкурентоспроможного майбутнього цього суб'єкта. Саме тому в такому аспекті досить актуальним і в той же час найбільш універсальним інструментом є форсайт-проєктування. Форсайт-проєктування – це особливий інструмент формування та планування конкурентоспроможного майбутнього, яке може бути представлене певним набором сценаріїв, що передбачають активне конструювання майбутнього в сьогоденні за рахунок інваріантного передбачення тенденцій зміни соціально-політичних і економіко-технологічних аспектів та характеристик середовища функціонування суб'єктів технологічного підприємництва. Нами в роботі запропоновано розглядати форсайт-проєктування як спосіб досягнення мети (конкурентоспроможність), і як певним чином упорядковану діяльність (в цьому контексті – діяльність щодо управління функціонуванням і розвитком суб'єктів технологічного підприємництва). Вищесказане дає нам можливість розглядати форсайт-проєктування майбутнього суб'єктів технологічного підприємництва як базис планування їх конкурентоспроможного розвитку. Загальна схематизація форсайт-проєктування конкурентоспроможності технологічного підприємництва представлена на рис. 2.

Схема форсайт-проєктування конкурентоспроможного розвитку суб'єктів технологічного підприємництва включає три послідовні кроки: крок перший – аналіз і оцінка досягнутого рівня конкурентоспроможності суб'єкта технологічного підприємництва; крок другий – формування інформаційного забезпечення планування конкурентоспроможного розвитку суб'єкта технологічного підприємництва; крок третій – прогнозування можливих напрямів конкурентоспроможного розвитку на довгострокову перспективу.

На основі проєктування конкурентоспроможного майбутнього суб'єкта технологічного підприємництва розробляється дорожня карта – візуальне зображення поетапного сценарію розвитку певного об'єкта (окремого продукту, класу продуктів, технології, групи взаємопов'язаних технологій, бізнесу, галузі).

Дорожня карта пов'язує такі поняття як бачення, стратегія, план розвитку об'єкта з тимчасовими показниками за принципом «минуле – теперішнє – майбутнє». Цей інструмент дає змогу аналізувати не тільки різні сценарії розвитку подій, але й обирати оптимальні варіанти з точки зору споживання ресурсів та економічної ефективності.

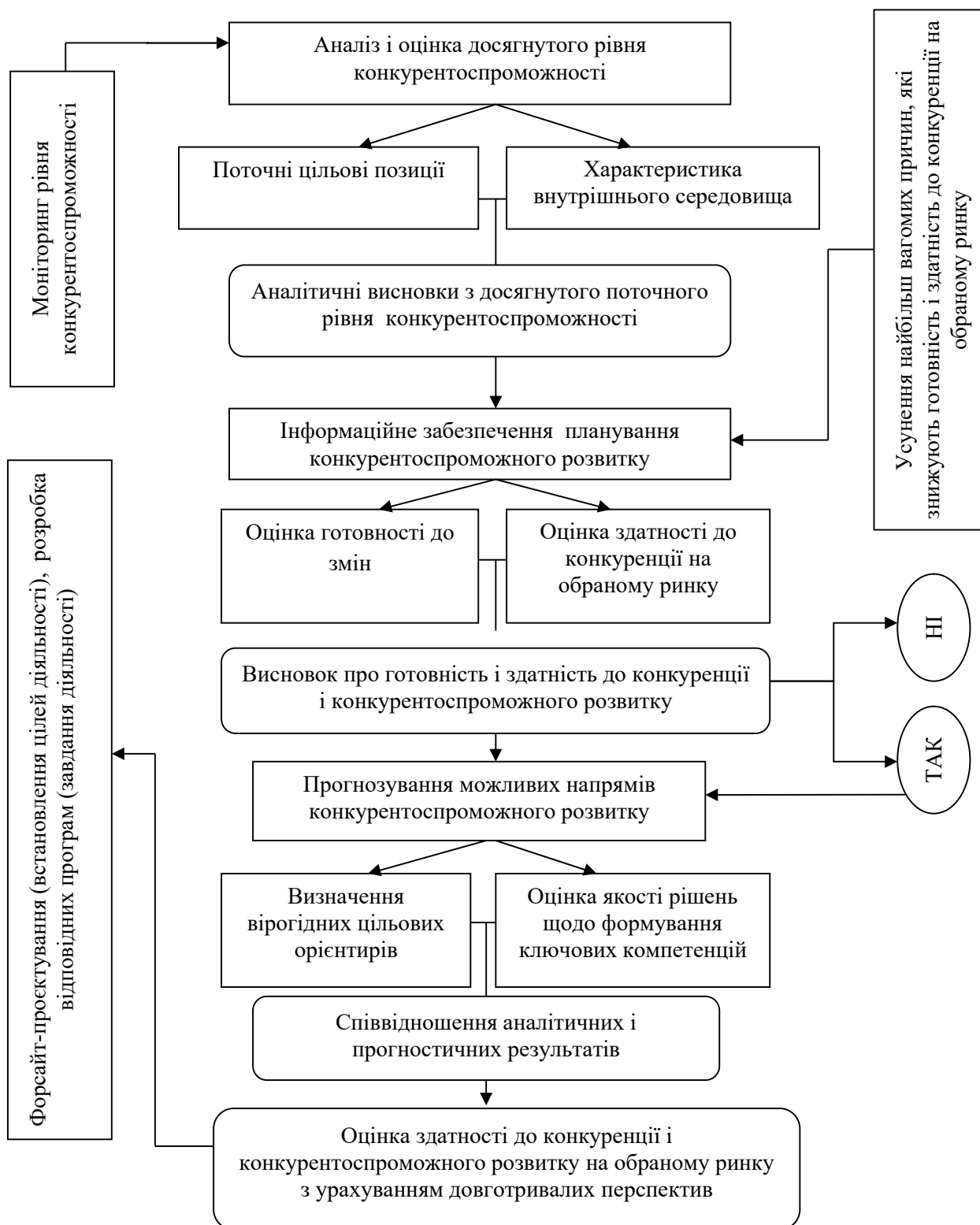

Рис. 2. Схематизація форсайт-проекування конкурентоспроможності технологічного підприємництва (розроблено автором)

Дорожня карта сприяє виявленню «вузьких місць» у функціонуванні та розвитку суб'єкта технологічного підприємництва, що знижують його конкурентоспроможність (нестача капіталу, низький технологічний потенціал, розриви в ланцюгу поставок), які необхідно «розширити» для накопичення конкурентного потенціалу та конкретизації пріоритетів у сфері обраного шляху розвитку (зазвичай конкретизуються ключові аспекти розвитку: ресурси, кадри, інвестиції/фінанси, наука і технології). Залежно від накопиченого досвіду функціонування і розвитку суб'єкта технологічного підприємництва дорожня карта може формалізувати напрями конкурентоспроможного зростання цього суб'єкта з урахуванням найбільш важливих факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

У *третьому розділі* – «**Стимулювання інноваційно-технологічної активності підприємництва**» – надано теоретичне обґрунтування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва; запропоновано модель формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва.

Встановлено, що конкурентний потенціал суб'єктів технологічного підприємництва утворюється сукупністю локальних потенціалів, серед яких варто виділити: когнітивний потенціал, фінансовий потенціал, кадровий потенціал, інформаційний потенціал, інфраструктурний (виробничий) потенціал. Опис локальних потенціалів, що утворюють конкурентний потенціал суб'єктів технологічного підприємництва, представлено на рис. 3.

На нашу думку, локальні потенціали, що утворюють конкурентний потенціал суб'єктів технологічного підприємництва, необхідно розглядати як наявність компетенцій, які дають змогу створювати конкурентні переваги. З урахуванням вищесказаного розроблено модель формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва (рис. 4).

З огляду на подані вище характеристики конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва зазначимо, що останні можуть як мати, так і не мати зазначеного потенціалу. Володіння конкурентним потенціалом означає, що суб'єкт технологічного підприємництва має необхідні ресурси та необхідні можливості для перетворення цих ресурсів з метою досягнення стратегічної мети розвитку й отримання недоступних конкурентам підприємницьких рент.

Варто також враховувати, що будь-який господарюючий суб'єкт, у тому числі суб'єкт технологічного підприємництва, орієнтований на довгостроковий розвиток, буде прагнути до накопичення конкурентного потенціалу, щоб мати можливість максимізувати підприємницькі ренти. З урахуванням цього можливі й основні типи рішень, які можуть бути локалізовані в галузі накопичення і використання конкурентного потенціалу. В галузі накопичення конкурентного потенціалу ймовірні управлінські рішення можуть припускати: формування відсутніх локальних потенціалів (зокрема, збільшення фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, інвестиції в розвиток кадрів, залучення нових фахівців, оновлення матеріально-технічної бази тощо); знаходження нових точок зростання і напрямів розвитку.

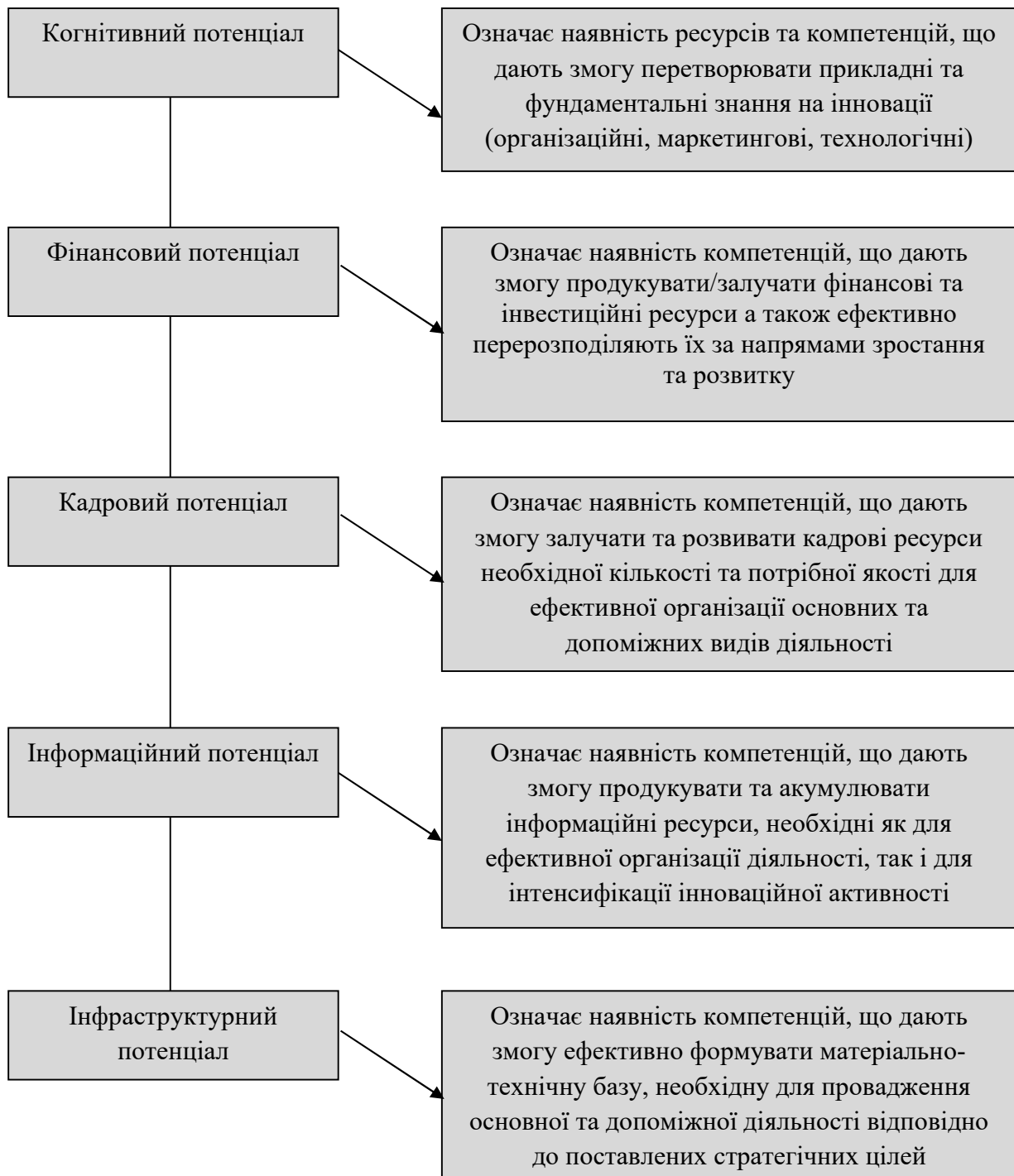

Рис. 3. Опис локальних потенціалів, що утворюють конкурентний потенціал суб'єктів технологічного підприємництва (розроблено автором)

В цьому напрямі зазвичай приймаються рішення, пов'язані зі стратегічною диверсифікацією (освоєння виробництва нового інноваційного продукту і вихід з ним або вже з наявними продуктами на нові ринки, зміна структури і системи міжфірмових зв'язків тощо); реінжиніринг бізнес-моделі. В такому випадку управлінські рішення найбільш складні і повинні стосуватися повної системної та структурної перебудови діяльності суб'єкта технологічного підприємництва.

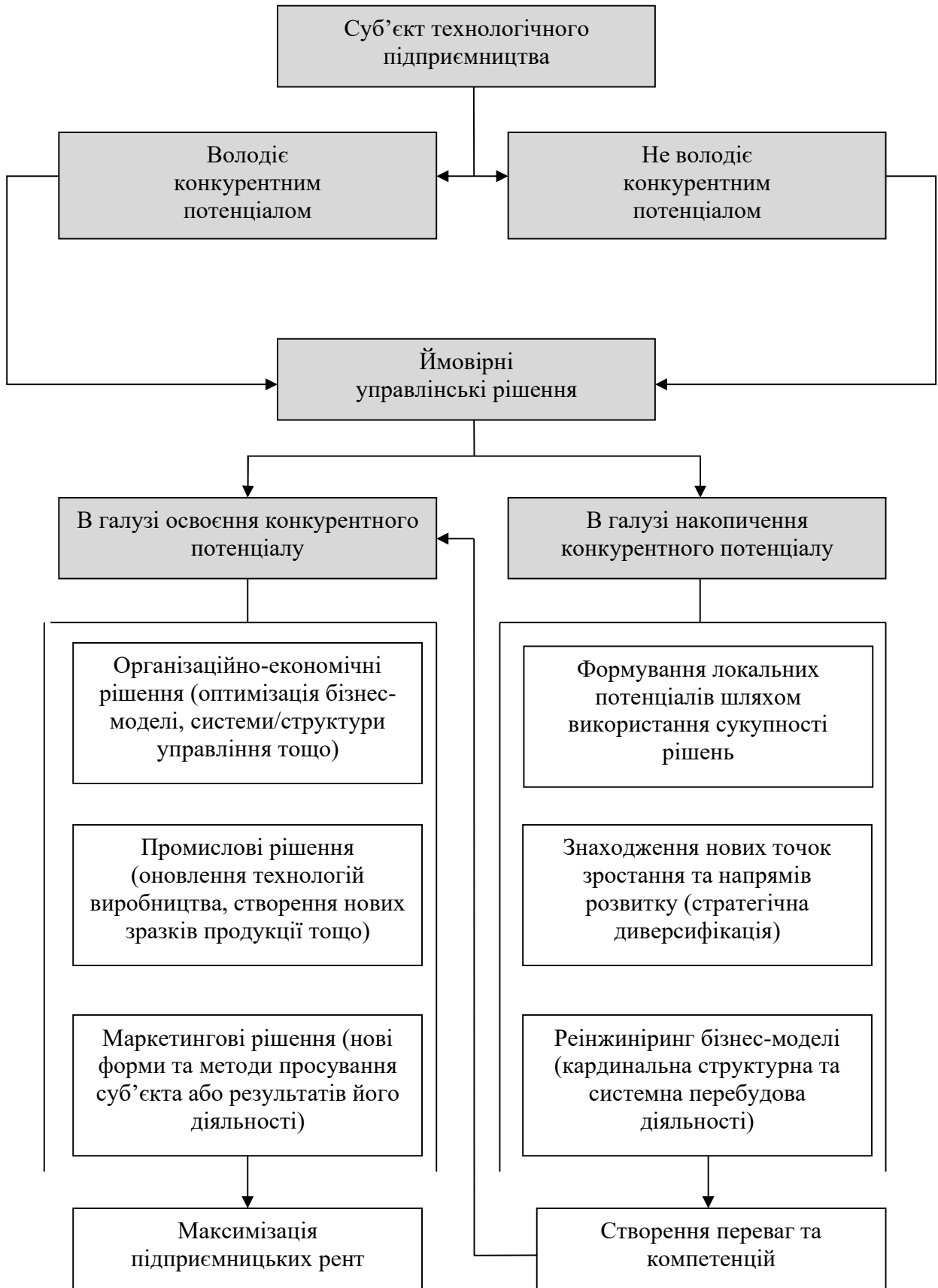

Рис. 4. Модель формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва (розроблено автором)

Очевидно, що всі рішення в галузі накопичення конкурентного потенціалу суб'єктами технологічного підприємництва описані послідовно – від простого до складного. Тобто будь-яке рішення в галузі накопичення конкурентного потенціалу має спочатку визначити перелік тих локальних потенціалів, стан яких не стимулює зростання конкурентоспроможності.

У четвертому розділі – **«Удосконалення інфраструктурного впливу на формування нового технологічного укладу в структурі національної економіки»** – розглянуто інфраструктурний вплив на формування нового технологічного укладу; запропоновано техніко-технологічну базу формування нового технологічного укладу; розвинуто сучасні форми впровадження домінуючих технологій шостого технологічного укладу.

Найбільш поширеною точкою зору на сутність категорії «інфраструктура» є та, яка пов'язує її або з групою галузей і видів їх діяльності, спрямованих на формування умов, що забезпечують нормальне функціонування виробництва, обігу товарів і послуг, а також життєдіяльності людей, або із сукупністю загальних умов, які сприяють розвитку господарської діяльності в галузях економіки та задовольняють потреби населення.

У низці випадків інфраструктура розуміється як суто допоміжний вид діяльності відносно основного виробництва. Такий підхід до інфраструктури в умовах постіндустріальної економіки, де вона відіграє визначальну роль через зростаюче значення суспільних продуктивних сил, у тому числі науки, знання, інформації, освіти, культури, не відповідає реаліям.

Класифікації інфраструктури не цілком відповідають складним реаліям, а також практиці формування домінуючих технологій шостого технологічного укладу і більш характерні для індустріального суспільства. У класифікаціях інфраструктури не враховуються такі її види як інноваційна, науково-дослідна, інтелектуальна тощо, а також такі нові її види, що мають прогностно-технологічну природу, як технологічні платформи, форсайт-центри, дорожні карти тощо.

З позицій формування інфраструктури, що забезпечує формування шостого технологічного укладу, доцільно використовувати зарубіжний підхід, де інфраструктуру поділяють на фізичну інфраструктуру та інфраструктуру знань. В Україні, починаючи з періоду ринкового реформування економіки, має місце суттєвий перекид в бік саме фізичної інфраструктури, що пов'язано з сировинною природою національної економіки, млявими інноваційними процесами. Саме інфраструктура знань набуває ключового значення для формування домінуючих технологій шостого технологічного укладу.

Виходячи з аналізу підходів до структури технологічного укладу (ТУ), можна, на наш погляд, сформулювати таке визначення поняття «домінуючі технології», що відобразить якість технологічного укладу: це технології, засновані на базисних інноваціях, які входять в ядро того чи іншого ТУ, що є зазвичай міждисциплінарними та дають можливість реалізовувати кардинальні структурні зміни в економіці та суспільстві і забезпечують на цій основі конкурентні позиції країни в глобальному просторі.

Зазначено, що п'ятий технологічний уклад Україна вже втратила – ми туди вже не ввійдемо. Але ось шостий технологічний уклад ми можемо встигнути освоїти. Він сьогодні перебуває в ембріональній фазі, він ще тільки почав розвиватися. У зв'язку з необхідністю формування в нашій країні нового шостого технологічного укладу звернемося до аналізу технологічних пріоритетів у ракурсі політики держави у сфері науки, технологій і техніки. Розгортання перспективного технологічного укладу пов'язане з розробкою новітніх технологій, що входять до його ядра, – так званих «домінуючих технологій». Виходячи з аналізу наведених точок зору щодо технологій, а також з огляду на підходи до структури технологічного укладу, вважаємо, що домінуючі технології, що відображають якість технологічного укладу, – це технології, засновані на базисних інноваціях, що входять до ядра того або іншого технологічного укладу, зазвичай є міждисциплінарними і дають змогу забезпечити кардинальні структурні зміни в національній економіці та суспільстві, створюючи на цій основі конкурентні позиції країни в глобальному просторі.

Реалізація пріоритетів у сфері науки, технологій і техніки на практиці може бути проаналізована з таких напрямів: куди спрямовуються ресурси, що конкретно фінансується і в яких обсягах. З цієї точки зору певний інтерес становлять державні цільові програми.

Фінансування формування та розвитку технологій шостого технологічного укладу має здійснюватися державою в рамках інноваційно-технологічних кластерів. Інноваційно-технологічні кластери, як показує світовий досвід, є ефективним механізмом у справі істотного збільшення рівня науково-технічної бази за рахунок посилення міжнародної конкурентності підприємств, що входять до складу інноваційно-технологічних кластерів. Наприклад, Німеччина – сучасний лідер у сфері біотехнологій – локалізує на своїй території 552 біотехнологічні підприємства. На сьогодні перелік домінуючих технологій шостого ТУ визначається в таких нових перспективних формах інфраструктури, пов'язаних з відповідними технологіями, як Форсайт, дослідний фронт, дорожні карти. Дослідний фронт – це сфери досліджень і розробок з високим ступенем наукової важливості і з великим потенціалом застосування. Критерій актуального дослідного фронту – найбільш цитовані статті та теми, а також патентна активність: електрообладнання, цифровий зв'язок, комп'ютерні технології, вимірювальна апаратура, медицина, тонка органічна хімія, біотехнології, фармацевтика, двигуни, насоси, турбіни, транспорт у світовій практиці. Саме в умовах глобалізації інфраструктура переміщується на ключові позиції не тільки в становленні і розвитку шостого технологічного укладу, але і всієї економіки загалом. Інфраструктура у своїй новій якості, тобто як стратегічно важлива складова техніко-технологічної системи, дасть можливість запустити розвиток нових галузей національної економіки на основі нано-біо-інформаційних технологій, що вимагає підвищення рівня централізації через посилення ролі держави. Йдеться насамперед про збільшення вкладень в інфраструктуру і закріплення її нового статусу – фактора формування домінуючих технологій

шого технологічного укладу в умовах постіндустріального суспільства. Потенціал формування і розгортання домінуючих технологій шостого ТУ здійснюється з допомогою науково-технологічного форсайту. Сучасна ситуація глобалізації науки, технологій і ринків вимагає від провідних університетів врахування світових науково-технологічних трендів, в тому числі й з метою підтримання своєї конкурентоспроможності. На основі власної системи форсайту мають формуватися такі об'єкти інфраструктури досліджень і розробок як Центри переваги: інформаційно-комунікаційні технології, фотоніка, біомедичні технології, нові матеріали. Технологічні напрями, які розвиваються цими структурами, що відповідають світовим трендам парадигми шостого ТУ, характеризуються мініатюризацією і конвергенцією інформаційних, нано-, біо- та когнітивних технологій.

У п'ятому розділі – «Методологічні підходи до аналізу можливостей технологічної трансформації національної економіки з використанням моделі потрійної спіралі» – розглянуто інструментарій оцінки впливу технологічного дисбалансу на динамічну сталість і збалансованість зростання національної економіки; проведено оцінку ймовірності технологічної трансформації національної економіки на підставі застосування моделі потрійної спіралі.

Оцінку впливу технологічного дисбалансу на динамічну сталість і збалансованість зростання національної економіки пропонується представити з допомогою індикаторів технологічного розвитку національної економіки за моделлю потрійної спіралі (рис. 5).

На основі застосування скорингової оцінки і з урахуванням методологічних підходів представлена авторська модель оцінки можливості трансформації національної економіки з використанням концепції потрійної спіралі (рис. 6).

Крім елементів та інструментів аналізу та оцінки, модель концептуалізує авторський підхід, відповідно до якого, крім інтегральної оцінки ймовірності технологічної трансформації національної економіки на підставі застосування моделі потрійної спіралі загалом, також варто оцінювати відповідну ймовірність і за ключовими галузями національної економіки. Необхідність застосування подібного підходу, на нашу думку, зумовлена нижченаведеними аспектами. Нами пропонується модель універсальної і всеохоплюючої системи умов для розширеного відтворення інновацій загалом в економіці. Однак декомпозиція моделі потрійної спіралі дає можливість говорити про те, що за певних умов може складатися така ситуація, коли цілі галузі національної економіки будуть відірвані від мейнстріму розвитку національної інноваційної системи.

Виникає запитання про те, чи можуть галузі, що залишилися (які умовно назвемо «локомотивами» розширеного інноваційного відтворення), забезпечити за допомогою інтеграції науки, держави і бізнесу поштовх для розвитку середовища розширеного відтворення інновацій настільки сильний, що він автоматично поширить свій вплив на ті галузі, де відсутні навіть передумови для формування потрійної спіралі.

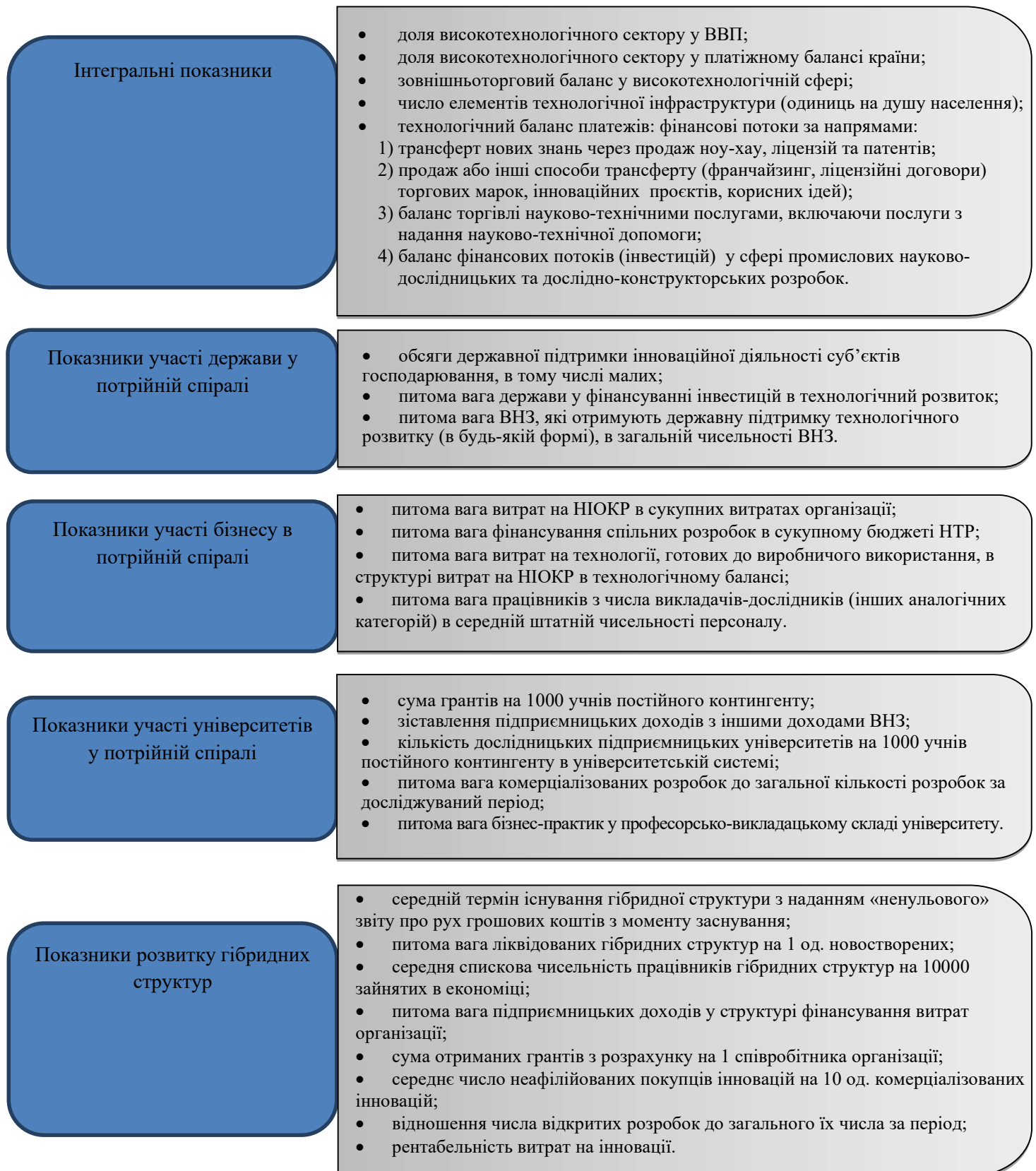

Рис. 5. Ключові показники технологічного розвитку національної економіки за моделлю потрійної спіралі (розроблено автором)

Рис. 6. Модель оцінки можливості трансформації національної економіки та економіки галузей з використанням концепції потрійної спіралі (розроблено автором)

На основі представленої моделі та з урахуванням запропонованих доопрацювань концепції потрійної спіралі для потреб забезпечення технологічної трансформації національної економіки буде представлена інституціонально-технологічна парадигма трансформації національної економіки з використанням моделі потрійної спіралі. Важливим інструментом, що сприяє реалізації інституціонально-технологічної парадигми трансформації національної економіки з використанням моделі потрійної спіралі, є, за нашим задумом, оцінка технологічних дисбалансів у національній економіці та стану розвитку національної інноваційної системи. З цією метою обґрунтовано методологію побудови скорингової моделі оцінки ймовірності формування потрійної спіралі в національній економіці, для забезпечення практичної реалізації якої представлено авторську систему показників технологічного розвитку національної економіки за моделлю потрійної спіралі і запропоновано концептуальну модель оцінки можливості трансформації національної економіки та економіки галузей з використанням концепції потрійної спіралі. З метою практичного застосування представленої методології і на основі економіко-математичного аналізу показників соціально-економічного і техніко-технологічного розвитку національної економіки сформувався потрійна спіраль інтеграції держави, бізнесу й університетів. Нами було зроблено спробу розробки скорингової моделі оцінки ймовірності формування потрійної спіралі в національній економіці.

ВИСНОВКИ

У дисертації обґрунтовано нове вирішення науково-прикладної проблеми розробки концептуальних, теоретико-методологічних та методичних засад управління технологічністю підприємництва в умовах структурної модернізації національної економіки. Це стало підґрунтям для теоретичного узагальнення й розроблення відповідного методологічного інструментарію дослідження процесу управління технологічністю підприємництва. Одержані результати дають підстави сформулювати висновки й викласти авторське бачення подальших наукових пошуків в актуальних напрямках економічної науки.

1. Встановлено, що конкурентний потенціал суб'єктів інноваційного підприємництва утворений сукупністю локальних потенціалів (когнітивного, фінансового, кадрового, інформаційного, інфраструктурного). Локальні потенціали повинні відображати наявність тих чи інших ресурсів, необхідних для трансформації їх у конкурентні переваги за допомогою ключових компетенцій менеджменту. Локальні потенціали, що утворюють конкурентний потенціал суб'єктів інноваційного підприємництва, необхідно розглядати як наявність компетенцій, які дають можливість створювати конкурентні переваги. Розроблено модель формування конкурентного потенціалу суб'єктів інноваційного підприємництва, яка становить собою сукупність можливих рішень, спрямованих як на накопичення, так і на використання цього потенціалу в рамках ведення зазначеним суб'єктом економічної діяльності. В межах накопичення формуються унікальні переваги, а також ключові компетенції, що дають змогу перетворювати наявні ресурси і резерви на конкурентний потенціал. Їх освоєння відбувається в рамках організаційно-економічних, виробничих або маркетингових напрямів і спрямоване воно на максимізацію підприємницьких рент.

2. В роботі запропоновано методика оцінки конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва, яка комплексно відображає в динаміці і структурі наявність здатності суб'єктів технологічного підприємництва до конкуренції на обраному ринку. Передбачені методикою показники об'єднані в три групи аспектів конкурентоспроможності (соціальний, економічний і технологічний), в кожній з яких запропоновано й обґрунтовано аналітико-економічний інструментарій їх розрахунку. Підсумкове значення рівня конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва розраховується як середньозважена сума всіх груп показників. При цьому оціночну інтерпретацію підсумкового значення доцільно проводити в динаміці за певну безліч періодів (відповідно, при підвищувальній динаміці значення інтегрованого показника варто оцінювати як позитивне, при знижувальній динаміці – як негативне). Це дає змогу своєчасно виявляти ймовірні проблеми, що знижують загальну здатність суб'єкта інноваційного підприємництва до конкуренції, і приймати обґрунтовані рішення, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності.

3. Запропоновано авторську модель «Triple Helix», яка передбачає соціально-економічну трансформацію, що дає змогу визначити місце нової піраміди науково-технічного розвитку в системі економічних перетворень сучасного етапу та сформувавши перелік перспективних і пріоритетних напрямів розвитку національної економіки. На рівні взаємодії держави, підприємництва і науки відбувається розподіл зусиль з організації управління в потрібній спіралі. Не заперечуючи важливості розумного втручання держави в потрібну спіраль і раціонального державного управління національною інноваційною системою, зазначимо, що баланс у розвитку дослідницької системи як важливої передумови формування потрібної спіралі повинен забезпечувати баланс управління в галузевому контексті. Представлена та обґрунтована авторська диверсифікаторна модель потрібної спіралі дає можливість з точки зору теорії та методології використовувати модель потрібної спіралі для забезпечення динамічно сталого розвитку та збалансованого зростання національної економіки: усунути недоліки теоретичної моделі, обґрунтувати систему багаторівневих взаємозв'язків, що дають змогу розраховувати на формування середовища для розширеного відтворення інновацій; належним чином враховувати вплив соціальної, екологічної складової на розвиток національної економіки; враховувати розвиток всіх видів інновацій (не тільки технологічних, але й управлінських, маркетингових, соціальних та екологічних) для забезпечення збалансованого розвитку національної економіки. З точки зору практики створення сприятливого середовища для сталого відтворення інновацій, – виступати безумовним пріоритетом у розвитку державної політики на всіх рівнях інтеграції з бізнесом та університетами для усунення дисбалансів та забезпечення збалансованого розвитку національних та секторальних економік, сприяти усуненню непорозумінь, поверхневому сприйняттю концепції потрібної спіралі, розробити рекомендації щодо розвитку дослідницької системи, засновані на чіткому розумінні потенціалу зростання та розвитку економіки держави.

4. Авторська концепція інституційних перетворень, запропонована для реалізації в рамках інституційно-технологічної парадигми трансформації національної економіки з використанням потрібної спіралі в моделі інституційних перетворень з метою технологічної трансформації національної економіки, ґрунтується на принципі розумного обмеження ініціативного втручання держави в розвиток національної інноваційної системи; переведення управління формуванням та розвитком національної інноваційної системи на секторальний рівень; автономному компетентно орієнтованому розвитку підприємницької діяльності університетів. Інструменти обмеження необґрунтованого, надмірного, ірраціонального втручання держави в ринкові відносини, засновані на постулатах ключових парадигм інституційного розвитку, економіки знань та національної економічної безпеки, включають: підвищення прозорості державного управління у формуванні та розвитку дослідницької системи шляхом розробки та оприлюднення детальних комплексних звітів про участь держави в процесах інноваційного розвитку та фінансування; здійснення

стратегічного аудиту державного управління дослідницькою системою, нормативної консолідації кола об'єктів і суб'єктів стратегічного аудиту; залучення широкої громадськості до контролю відповідних сфер державної діяльності; формування довгострокових планів денаціоналізації ключових суб'єктів національної інноваційної інфраструктури з широкою громадською дискусією; активну передачу управління ключовими проєктами в рамках національної інноваційної системи, що впроваджується державою, незалежним органам управління; розгляд як пріоритетного при прийнятті рішення про створення нових суб'єктів дослідницької системи прийняття рішень з управління проєктами на основі інструментів і механізмів державно-приватного партнерства та включення до програм розвитку, бізнес-планів умов і порядку відчуження цього предмета від державної власності на певному етапі життєвого циклу для досягнення встановлених цілей і завдань; впровадження інструментів боротьби з корупцією та непрофесіоналізмом у системі державного управління та економічних умовах для підвищення інвестиційної привабливості національної економіки.

5. Уточнено зміст поняття «технологічне підприємництво», яке має два напрями еволюційного розвитку: традиційний та інноваційний. Традиційне підприємництво розвивається переважно екстенсивно, з локальним (обмеженим) використанням нововведень або оптимізаційних інструментів. У свою чергу інноваційне технологічне підприємництво, засноване на науково обґрунтованому новаторстві, розвивається переважно інтенсивно. Це дає змогу розглядати інноваційне підприємництво як особливий функціональний сегмент, діяльність якого характеризується високою ємністю когнітивних (знанневих) ресурсів і здатністю максимізувати віддачу за рахунок використання науково обґрунтованого новаторства. Доведено, що основу конкурентоспроможного розвитку суб'єктів технологічного підприємництва створює інноваційне середовище, яке необхідно розглядати як їх особливий інституціональний базис, що формує необхідні стимули і забезпечує формування належної мотивації цих суб'єктів до інтенсивного розвитку і збалансованого економічного зростання за допомогою когнітивізації економічної діяльності.

6. На основі дослідження ресурсної теорії фірм і її динамічної парадигми встановлено, що притаманна господарюючим на ринку суб'єктам (фірмам) неоднорідність може бути стійкою через володіння ними унікальними ресурсами і організаційними здібностями (ключовими компетенціями), які, будучи джерелами економічних рент, визначають конкурентні переваги конкретних господарюючих суб'єктів у конкретний момент часу. Дослідження ресурсної теорії і її практичне застосування в частині вивчення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва дає можливість зробити висновок, що конкурентоспроможність інноваційного підприємництва необхідно розглядати як здатність суб'єктів цього сегмента підприємництва конкурувати з виробниками (продавцями) аналогічного продукту (товару, роботи, послуги) з кращими (унікальними) характеристиками за допомогою ефективного і раціонального

використання коштів, знаннєвих та інших ресурсів для забезпечення діяльності, що дає змогу таким суб'єктам максимізувати економічні вигоди, недоступні конкурентам цього або суміжного сегмента. Обґрунтовано, що конкурентоспроможність суб'єктів технологічного підприємництва формується не тільки і не стільки за рахунок своїх внутрішніх здібностей (сильних і слабких сторін), скільки під впливом зовнішнього середовища, яке не тільки створює можливості для застосування інноваційних здібностей з урахуванням заданого рівня загроз, а й формує такі стимули (в тому числі за рахунок реалізації заходів державної інноваційної політики), які будуть забезпечувати прагнення більшості господарюючих суб'єктів до інноваційно орієнтованого розвитку та збалансованого економічного зростання.

7. Розроблена класифікація умов і факторів, що впливають на формування конкурентного потенціалу, заснована на ресурсній теорії фірм і її динамічній парадигмі. Представлена у вигляді схеми, класифікація передбачає, що умови визначають стан ділового простору функціонування і розвитку суб'єктів технологічного підприємництва, а також задають можливості реалізації ними наявних здібностей при існуючому рівні загроз. У свою чергу фактори необхідно розглядати як стимул або рушійну силу зовнішніх і внутрішніх змін, що відбуваються в рамках сформованих умов, які можуть як сприяти, так і протидіяти формуванню конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва. Іншими словами, умови і чинники визначають рівень успішності розглянутих суб'єктів у конкурентній боротьбі в певних ринкових сегментах за рахунок наявних ключових компетенцій і накопичених конкурентних переваг.

8. Сформований алгоритм підвищення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва. Запропоновано в методологічному аспекті вибудувати алгоритм підвищення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва як сукупність ітераційних дій, реалізація яких дозволяє не тільки виявити основні проблеми функціонування та розвитку (в соціальному, економічному чи технологічному аспекті), але і прийняти обґрунтоване рішення щодо необхідних заходів. Розроблений алгоритм підвищення конкурентоспроможності, утворений двома блоками можливих заходів, процедур і рішень, враховує досягнутий рівень розвитку суб'єкта технологічного підприємництва, а також його положення у зовнішньому середовищі (його конкурентні позиції). Це дає можливість конструювати послідовність подальших дій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва.

9. Обґрунтовано практичну доцільність використання сучасних інструментів (форсайт-проекування і дорожнього картування) в управлінні конкурентоспроможністю технологічного підприємництва. Розроблено модель управління конкурентоспроможним і сталим розвитком суб'єктів технологічного підприємництва. Ця модель заснована на використанні форсайт-проекування і дорожнього картування і, спираючись на сукупність теоретико-методологічних

положень, викладених в дисертаційній роботі, становить собою динамічну схематизацію дій у процесі управління конкурентоспроможністю суб'єктів технологічного підприємництва. Ці дії передбачають альтернативи визначення меж і напрямів зростання з урахуванням накопичених здібностей в рамках прогнозування та форсайтного проектування ключових факторів.

10. На основі проектування конкурентоспроможного майбутнього суб'єктів технологічного підприємництва розробляється дорожня карта. Обґрунтовано, що дорожнє картування становить собою комплексний інструментарій конструювання майбутнього стану суб'єкта технологічного підприємництва в рамках досягнення поставленої стратегічної мети – забезпечення належного рівня конкурентоспроможності суб'єктів у нових інноваційних умовах. Крім використання прогнозних даних, отриманих за допомогою застосування економіко-математичних методів (використовуваних безпосередньо в рамках форсайт-проектування), дорожнє картування узагальнює думки експертного співтовариства про найважливіші напрями розвитку галузей діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва.

11. Розроблено методику оцінки ефективності моделі управління конкурентоспроможним і сталим розвитком суб'єктів технологічного підприємництва на основі використання ключових параметрів, що визначають рівень конкурентоспроможного та сталого розвитку досліджуваних суб'єктів. Отримане в результаті розрахунків фактичне значення того чи іншого параметру дає змогу оперативно оцінювати відхилення поточного рівня від установленого цільового показника, що характеризує конкурентоспроможність і сталий розвиток. Це у свою чергу дає можливість виявляти наявність прихованих проблем у діяльності суб'єктів технологічного підприємництва і приймати/реалізовувати необхідні рішення, щоб забезпечити збереження не тільки конкурентоспроможного, але і сталого розвитку суб'єктів на базі того чи іншого обраного сценарію для дорожньої карти. Проведена апробація методики оцінки моделі управління конкурентоспроможним і сталим розвитком на прикладі трьох суб'єктів інноваційного підприємництва дає можливість говорити про ефективність цієї моделі і доцільність упровадження її в практику управління. Забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва є складним багатоаспектним завданням, яке вирішується шляхом інтегрованого використання традиційних і сучасних управлінських інструментів, що дають змогу визначити найбільш оптимальні шляхи розвитку цих суб'єктів, відповідно – своєчасно та ефективно досягти намічених результатів діяльності.

12. У роботі структуровано конкурентні переваги, що утворюють методологічний базис конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва. Зазначено, що конкурентні переваги суб'єктів технологічного підприємництва можна класифікувати за двома рівнями – первинні і вторинні. Така класифікація базується на еволюційній теорії, де основна увага приділена таким аспектам, що формують конкурентні переваги на рівні окремо взятого суб'єкта технологічного підприємництва – це інновації, інформація,

інтелектуальний капітал, а також науково-технічний і технологічний трансфер. Сутність конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва в методичному аспекті становить собою комплекс здібностей, ресурсів (насамперед знань або когнітивних) і резервів (матеріальних, технічних, фінансових), що дають змогу суб'єктам технологічного підприємництва розробляти, реалізовувати, стало розвивати й оновлювати конкурентоспроможну, економічно успішну бізнес-модель, тим самим досягаючи мети конкурентоспроможного розвитку в довгостроковій перспективі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Зрибнева І. П. Стратегія економічного розвитку технологічного підприємництва в Україні: теорія, методологія, практика : монографія. Херсон : Гельветика, 2021. 324 с. (24,65 д. а.)

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Зрибнева І. П. Техніко-технологічна база формування нового технологічного укладу. *Інтелект XXI*. 2018. Вип. 6. С. 174–179. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_6/35.pdf. *Index Copernicus* (0,55 д. а.)

3. Зрибнева І. П. Формування домінуючих технологій шостого технологічного укладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 34. С. 116–121. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2018/34-2018/19.pdf>. *Index Copernicus* (0,65 д. а.)

4. Зрибнева І. П. Зарубіжний досвід стимулювання інноваційно-технологічної активності малого і середнього підприємництва. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3 (71). Ч. 1. С. 267–273. DOI: <http://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-3-76>. *Index Copernicus* (0,54 д. а.)

5. Зрибнева І. П. Інфраструктурний вплив на формування нового технологічного укладу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 2 (19). С. 440–446. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/19_2019/67.pdf. *Index Copernicus* (0,57 д. а.)

6. Зрибнева І. П. Стимулювання кооперації малого, середнього і великого бізнесу в країнах як основа формування закордонної мережі суб'єктів інноваційно-технологічного підприємництва. *Бізнес-Навігатор*. 2019. Вип. 3-1 (52). С. 133–137. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2019/52_1_2019/28.pdf. *Index Copernicus* (0,62 д. а.)

7. Зрибнева І. П. Сутність і специфіка інноваційного підприємництва. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2019. Т. 24. Вип. 1 (74). С. 153–157. URL: http://www.visnyk-onu.od.ua/journal/2019_24_1/33.pdf. *Index Copernicus*. (0,61 д. а.)

8. Зрибнева І. П. Технологічний дисбаланс для динамічно сталого розвитку національної економіки. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. Вип. 4 (66). С. 144–151. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-66-19>. *Index Copernicus*. (0,64 д. а.)
9. Зрибнева І. П., Заволічна Т. Р. Сучасні підходи до управління ресурсами ОТГ. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці: ЧТЕІ КНТУ, 2019. Вип. II (74). Економічні науки. С. 18–27. DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2019-2.74.02>. *Index Copernicus*. *Особистий внесок здобувачки: розглянуто діяльність суб'єктів малого та середнього бізнесу в Чернівецькій області*. (0,51 д. а.)
10. Зрибнева І. П. Взаємозв'язок стійкості розвитку суб'єктів інноваційного підприємництва з їх конкурентоспроможністю. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 31. С. 184–188. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-31-30>. *Index Copernicus* (0,57 д. а.)
11. Зрибнева І. П. Використання Форсайт-проекування конкурентоспроможності в процесі розвитку інноваційного підприємництва. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2020. Т. 25. Вип. 5 (84). С. 146–150. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/5-84-25>. *Index Copernicus* (0,52 д. а.)
12. Зрибнева І. П. Вироблення рішень щодо формування конкурентного потенціалу суб'єктів інноваційного підприємництва. *Інтелект XXI*. 2020. № 5. С. 150–155. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-5.28>. *Index Copernicus* (0,55 д. а.)
13. Зрибнева І. П. Основні аспекти стійкості розвитку в управлінні конкурентоспроможністю суб'єктів інноваційного підприємництва. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 15. С. 100–105. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/15.16>. *Index Copernicus* (0,53 д. а.)
14. Зрибнева І. П. Вибір методики оцінки конкурентоспроможності інноваційного підприємства з урахуванням зовнішнього середовища. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. Вип. 1(81). С. 126–131. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-1-17>. *Index Copernicus* (0,51 д. а.)
15. Зрибнева І. П. Інноваційне середовище як необхідний інституціональний базис забезпечення конкурентоспроможності інноваційного підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2021. Вип. 35. С. 95–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-35-18>. *Index Copernicus* (0,58 д. а.)
16. Зрибнева І. П. Інтерпретація інтегрованої середньозваженої оцінки конкурентоспроможності інноваційного підприємства. *Економічний простір*. 2021. № 166. С. 115–118. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-20>. *Index Copernicus* (0,52 д. а.)
17. Зрибнева І. П. Концепція побудови економічної політики забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів інноваційного підприємства на макро- і

макрорівні. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. № 1 (71). С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2021-71-14>. *Index Copernicus* (0,54 д. а.)

18. Зрибнева І. П. Розробка алгоритму підвищення конкурентоспроможності суб'єктів інноваційного підприємництва на основі отриманих оціночних результатів. *Бізнес-Навігатор*. 2021. Вип. 1 (62). С. 142–145. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.62-24>. *Index Copernicus* (0,56 д. а.)

19. Зрибнева І. П. Структурний аналіз технологічного дисбалансу національної економіки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: економіка і управління*. 2021. Т. 32 (71). № 2. С. 95–99. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/71-2-15>. *Index Copernicus* (0,54 д. а.)

20. Зрибнева І. П. Сучасні інструменти в управлінні конкурентоспроможністю інноваційного підприємництва. *Економіка та суспільство: електронне фахове видання*. 2021. № 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-86>. *Index Copernicus* (0,53 д. а.)

Статті в зарубіжних періодичних наукових виданнях

21. Zrybnieva I., Zavolichna T. Perspectives to the liberalization of the agricultural land market in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Vol 3. № 2. P. 43–50. <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2017-3-2-43-50>. *Web of Science*. *Особистий внесок здобувачки: оцінка економічного ефекту від лібералізації земельного ринку України*. (0,65 д. а.)

22. Zrybnieva I., Zavolichna T. Features of innovative management of reformatory changes in system of the land relations. *The USV Annals of Economics and Public Administration*. 2017. Vol. 17. Issue 1 (25). P. 79–86. URL: <http://www.annals.seap.usv.ro/index.php/annals/article/view/990/856>. *Index Copernicus*, *RePEc*, *DOAJ*, *EBSCO*, *Cabell's Directories*, *ERIH PLUS*. *Особистий внесок здобувачки: розробка алгоритму управління змінами в системі управління земельними відносинами*. (0,61 д. а.)

23. Zrybnieva I., Babuch I. Assortment policy in the enterprise marketing system. *Economics and Finance*. 2018. Vol. 9. P. 10–18. URL: http://ecofin.at.ua/maket_ekonomika_i_finansy_09_2018.pdf *Index Copernicus*. *Особистий внесок здобувачки: визначені специфічні фактори формування асортименту продукції*. (0,51 д. а.)

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

24. Зрибнева І. П. Інноваційна модель розвитку транскордонного співробітництва. *Сталий розвиток 2020: зб. тез доповідей / Ін-т міжнар. академічної та наукової співпраці (ІМАНС) спільно з польською освітньою фундацією ADD. Байя-Доміція, Італія, 2016. С. 140–145. (0,15 д. а.)*

25. Zrybnieva I. Directions of socio-medical cross-border cooperation. *Natural Science Readings: abstracts book (May 19–22, 2016)*. Bratislava, 2016. P. 137–139. URL: https://drive.google.com/file/d/1pvKAIp318XZlaihvsFOY9-h39DWJ_Rt8/view. (0,1 д. а.)

26. Zrybnieva I. Marketing management of medical organization. *Natural Science Readings: abstracts book (May 18, 2018)*. Sosnowiec, Bratislava, 2018. P. 80–81. URL: https://drive.google.com/file/d/1of2Bg3HhcZHJ_RiQeZbvJPY6MVCYe9WR/view. (0,16 д. а.)

27. Zrybnieva I., Babuch I. Intellectual potential in the system of marketing of Innovation. *Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір*: матеріали XXIII Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 4–5 жовтня, 2018. Київ: Фенікс, 2018. С. 11–14. URL: https://economics.opu.ua/files/science/probl_innov_rozv/2018/tezy.pdf. *Особистий внесок здобувачки: визначення чинників формування інтелектуального потенціалу*. (0,17 д. а.)

28. Зрибнєва І. П. Дослідницька інфраструктура та її місце у створенні домінуючих технологій шостого технологічного укладу. *Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 2 березня 2019 р. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2019. С. 77–78. (0,14 д. а.)

29. Зрибнєва І. П. Вплив інноваційно-територіальних кластерів на технологічний розвиток України. *Трансформація національної економіки в контексті реалізації євроінтеграційної стратегії*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 5 квітня 2019 р.). Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. С. 103–104. (0,18 д. а.)

30. Зрибнєва І. П. Роль центрів колективного користування в технологічному розвитку країни. *Актуальні проблеми використання потенціалу економіки країни: світовий досвід та вітчизняні реалії*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25 травня 2019 р.). Дніпро: ПДАБА, 2019. С. 84–85. (0,14 д. а.)

31. Zrybnieva I. Prospects of development of public-private partnership in the medical sphere in the context of socially responsible marketing. *Natural Science Readings: abstracts book (May 30–31, 2019)*. Bratislava, 2019. P. 127–130. (0,14 д. а.)

32. Зрибнєва І. П. Інфраструктурне сприяння формуванню нанотехнологій як одного з напрямків технологічного розвитку країни. *Можливості, проблеми та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки*: матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 14 вересня 2019 р. Ужгород, 2019. С. 84–85. (0,21 д. а.)

33. Зрибнєва І. П. Особливості визначення перспективних технологічних трендів. *Стратегії, проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Миколаїв, 12 жовтня 2019 р. Миколаїв, 2019. С. 119–120. (0,18 д. а.)

34. Зрибнєва І. П., Дузяк К. І., Павлюк А. І. Інноваційні технології в концепції екологічного маркетингу. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України*: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 28–30 листопада 2019 р. Хмельницький, 2019. С. 71–73. *Особистий внесок здобувачки: проаналізовано концепції екологічного моніторингу*. (0,14 д. а.)

35. Зрибнєва І. П. Роль інноваційної інфраструктури в технологічному розвитку країни. *Інноваційно-інвестиційні проблеми кластеризації економіки України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 6 грудня 2019 р. Київ : Нац. авіац. ун-т, 2019. С. 93–94. (0,15 д. а.)

36. Зрибнєва І. П., Дузяк К. І., Павлюк А. І. Сучасні аспекти формування брендингу територій. *Національний бренд як фактор формування позитивного іміджу України на світовому ринку* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Львів, 20 лютого 2020 р. Львів, 2020. С. 265–267. *Особистий внесок здобувачки: визначені ключові аспекти брендингу.* (0,13 д. а.)

37. Зрибнєва І. П., Василечко Х. С. Підходи до визначення поняття маркетингової логістики. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф., 26–28 листопада 2020 р., м. Хмельницький. Хмельницький : ХНУ, 2020. С. 61–63. URL: http://lib.khnu.km.ua/konfer_HNU/2020/mark_teh.pdf. *Особистий внесок здобувачки: розкриті проблеми логістики.* (0,17 д. а.)

38. Зрибнєва І. П., Гавриш І. І. Інтеграція маркетингових та логістичних послуг як сучасний інструмент ведення бізнесу. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. 26–28 листопада 2020 р., м. Хмельницький. Хмельницький : ХНУ, 2020. С. 63–64. URL: http://lib.khnu.km.ua/konfer_HNU/2020/mark_teh.pdf. *Особистий внесок здобувачки: досліджені логістичні послуги ведення бізнесу.* (0,15 д. а.)

39. Зрибнєва І. П., Федюк Н. В. Формування ефективних каналів розподілу на ринку FMCG. *Механізми державного регулювання конкурентоспроможності національної економіки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 5 грудня 2020 р., м. Ужгород. Ужгород : УНУ, 2020. С. 155–156. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/anounce/1515.htm>. *Особистий внесок здобувачки: розглянуті сучасні тенденції ринку FMCG.* (0,13 д. а.)

40. Зрибнєва І. П., Павлюк А. І., Дузяк К. І. Тенденції розвитку інноваційних технологій у цифровому маркетингу. *Трансформація системи міжнародних, національних та локальних ринків* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці (Україна) – м. Сучава (Румунія). Чернівці ; Сучава, 2020. С. 78–80. URL: http://mmix.cv.ua/wp-content/uploads/Transformatsiya-systemy-gynkiv2020_compressed.pdf. *Особистий внесок здобувачки: визначені види інноваційних технологій.* (0,19 д. а.)

АНОТАЦІЯ

Зрибнєва І. П. Управління технологічністю підприємництва в умовах структурної модернізації національної економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2021.

Обґрунтовано методологічні засади розробки моделі управління конкурентоспроможним і сталим розвитком технологічного підприємництва. Поглиблено науково-методичний підхід до систематизації основних умов і факторів, що впливають на формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва. Розроблено модель формування конкурентного потенціалу суб'єктів технологічного підприємництва. Досліджено потенціал і можливості національної економіки для глибокої трансформації та розроблено економетричну методологію оцінки глибини та заходів технологічного дисбалансу в розвитку та зростанні національної економіки. Визначено методологічне підґрунтя щодо застосування алгоритму підвищення конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва. Виявлено можливості визначення ефективної методики оцінки ефективності моделі управління конкурентоспроможним і сталим розвитком суб'єктів технологічного підприємництва. Систематизовано теоретико-методичні підходи до визначення економічної категорії «конкурентоспроможність технологічного підприємництва». Удосконалено визначення понятійного апарату в контексті ключових теоретико-методологічних положень розвитку технологічного підприємництва. Запропоновано методологічний підхід до оцінки конкурентоспроможності суб'єктів технологічного підприємництва. Оцінено узгодженість найбільш пріоритетних напрямів дослідження та визначення комплексу причин прояву технологічного дисбалансу в процесі розвитку національного господарства. Запропоновано використання функціональної та методичної платформи на основі моделі «Triple Helix» для проектування напрямів розвитку та оптимізації функціонування національної інноваційної системи. Визначено методологічні засади використання сучасних інструментів (форсайт-проекування і дорожнього картування) в управлінні конкурентоспроможністю технологічного підприємництва. Виявлено інституційні обмеження у використанні моделі «Triple Helix», які передбачають вплив держави на наукову, освітню та підприємницьку сфери.

Ключові слова: технологічне підприємництво, економічний розвиток, національна економіка, конкурентоспроможність, стратегія, управління, форсайт-проекування.

АННОТАЦИЯ

Зрыбнева И. П. Управление технологичностью предпринимательства в условиях структурной модернизации национальной экономики. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Классический приватный университет, Запорожье, 2021.

Обоснованно методологические основы разработки модели управления конкурентоспособным и устойчивым развитием технологического

предпринимательства. Углублено научно-методический подход к систематизации основных условий и факторов, влияющих на формирование конкурентного потенциала субъектов технологического предпринимательства. Разработана модель формирования конкурентного потенциала субъектов технологического предпринимательства. Исследованы потенциал и возможности национальной экономики для глубокой трансформации и разработана эконометрическая методология оценки глубины и мероприятий технологического дисбаланса в развитии и росте национальной экономики. Определено методологическое основание по применению алгоритма повышения конкурентоспособности субъектов технологического предпринимательства. Установлены возможности определения методики оценки эффективности модели управления конкурентоспособным и устойчивым развитием субъектов технологического предпринимательства. Систематизированы теоретико-методические подходы к определению экономической категории «конкурентоспособность технологического предпринимательства». Усовершенствованы определения понятийного аппарата в контексте ключевых теоретико-методологических положений развития технологического предпринимательства. Предложено методологический подход к оценке конкурентоспособности субъектов технологического предпринимательства.

Оценена согласованность наиболее приоритетных направлений исследования и определен комплекс причин проявления технологического дисбаланса в процессе развития национального хозяйства. Предложено использование функциональной и методической платформы на основе модели «Triple Helix» для проектирования направлений развития и оптимизации функционирования национальной инновационной системы. Определены методологические основы использования современных инструментов (форсайт-проектирования и дорожного картирования) в управлении конкурентоспособностью технологического предпринимательства. Выявлено институциональные ограничения в использовании модели «Triple Helix», которые предусматривают влияние государства на научную, образовательную и предпринимательскую сферы.

Сформирован алгоритм повышения конкурентоспособности субъектов технологического предпринимательства. Предложено в методологическом аспекте выстраивать алгоритм повышения конкурентоспособности субъектов технологического предпринимательства как совокупность итерационных действий, реализация которых позволяет не только выявить основные проблемы функционирования и развития (в социальном, экономическом или технологическом аспектах), но и принять обоснованное решение относительно необходимых мер.

Разработанный алгоритм повышения конкурентоспособности, образованный двумя блоками возможных мер, процедур и решений, учитывает достигнутый уровень развития субъекта технологического предпринимательства, а также его положение во внешней среде (его конкурентные позиции). Это

позволяет конструировать последовательность дальнейших действий, направленных на повышение конкурентоспособности субъектов технологического предпринимательства.

На основе проектирования конкурентоспособного будущего субъектов технологического предпринимательства разрабатывается дорожная карта. Обосновано, что дорожное картирование представляет собой комплексный инструментальный конструирования будущего состояния субъекта технологического предпринимательства в рамках достижения поставленной стратегической цели: обеспечение надлежащего уровня конкурентоспособности субъектов в новых инновационных условиях.

Разработана методика оценки эффективности модели управления конкурентоспособным и устойчивым развитием субъектов технологического предпринимательства на основе использования ключевых параметров, определяющих уровень конкурентоспособного и устойчивого развития исследуемых субъектов. Полученное в результате расчетов фактическое значение того или иного параметра позволяет оперативно оценивать отклонения текущего уровня установленного целевого показателя, характеризующего конкурентоспособность и устойчивое развитие.

В работе структурированы конкурентные преимущества, образующие методологический базис конкурентоспособности субъектов технологического предпринимательства. Показано, что конкурентные преимущества субъектов технологического предпринимательства можно классифицировать на два уровня – первичные и вторичные конкурентные преимущества.

Данная классификация основана на эволюционной теории, где основное внимание уделено тем аспектам, что формируют конкурентные преимущества на уровне отдельно взятого субъекта технологического предпринимательства – это инновации, информация, интеллектуальный капитал, а также научно-технический и технологический трансфер. Сущность конкурентного потенциала субъектов технологического предпринимательства в методическом аспекте представляет собой комплекс способностей, ресурсов (в первую очередь знаниевых или когнитивных) и резервов (материальных, технических, финансовых), позволяющих субъектам технологического предпринимательства разрабатывать, реализовывать, устойчиво развивать и обновлять конкурентоспособную, экономически успешную бизнес-модель, тем самым достигая цели конкурентоспособного развития в долгосрочной перспективе.

Ключевые слова: технологическое предпринимательство, экономическое развитие, национальная экономика, конкурентоспособность, стратегия, управление, форсайт-проектирование.

SUMMARY

Zrybnieva I. P. Management of technological entrepreneurship in the conditions of structural modernization of the national economy. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for the Candidate of Economic Science degree on a specialty 08.00.03 – economy and management of a national economy. – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2021.

Methodological bases of development of model of management of competitive and steady development of technological business are substantiated. The scientific and methodical approach to systematization of the basic conditions and the factors influencing formation of competitive potential of subjects of technological business is deepened. The model of formation of competitive potential of subjects of technological business is developed. The potential and possibilities of the national economy for deep transformation and to develop an econometric methodology for assessing the depth and measures of technological imbalance in the development and growth of the national economy are studied. The methodological basis for the application of the algorithm to increase the competitiveness of technological entrepreneurs is determined. Possibilities of definition of an effective technique of an estimation of efficiency of model of management of competitive and steady development of subjects of technological business are defined. Theoretical and methodological approaches to determining the economic category «competitiveness of technological entrepreneurship» are systematized. The definition of the conceptual apparatus in the context of key theoretical and methodological provisions for the development of technological entrepreneurship has been improved. A methodological approach to assessing the competitiveness of technological entrepreneurs is proposed. The coherence of the most priority directions of research and determination of the complex of reasons of manifestation of technological imbalance in the process of development of the national economy is estimated. The use of a functional and methodological platform based on the Triple Helix model for designing directions of development and optimization of the functioning of the national innovation system is proposed. Methodological bases of use of modern tools (Foresight designing and road mapping) in management of competitiveness of technological business are defined. Institutional limitations in the use of the Triple Helix model have been identified, which provide for the influence of the state on the scientific, educational and business spheres.

Key words: technological entrepreneurship, economic development, national economy, competitiveness, strategy, management, Foresight design.

ЗРИБНЄВА ІРИНА ПАВЛІВНА

**УПРАВЛІННЯ ТЕХНОЛОГІЧНІСТЮ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ
СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Підписано до друку 20.08.2021.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times.
Умовн.-д.а. 1,8. Обл.-вид. арк. 1,8. Тираж 100 пр. Зам. № 09-2021/22А.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008